

Repliker och kommentarer

I den här avdelningen välkomnas kommentarer till tidigare bidrag och korta inlägg med ekonomisk-politisk anknytning

WALTER KORPI

Håller Klas Eklunds diagnos?

Svenska offentliga utredningar har av tradition grundats på omfattande analyser av fakta. Produktivetsdelegationens betänkande (SOU 1991:82) ger ett intryck av att fortsätta i den traditionen. Men den som noggrant läser ordförande Klas Eklunds sammanfattning i *Ekonomisk Debatt* börjar snart undra över sambandet mellan analysen av fakta och rekommendationerna (Eklund [1992]).

Eklund säger att "för att kunna skriva ut receptet måste diagnosen vara korrekt". Hans recept för vad han diagnostiserat som det svenska produktivetsproblemet omfattar en lång lista på läkemedel – från bl a Öresundsbro, snabbtåg och EG-anslutning över attitydförändringar, lokal lönebildning och betyg i grundskolan till förändrade skattesystem, socialförsäkringssystem och ökat omvandlingstryck. Ur receptarieperspektiv motsvarar detta väl närmast sortimentet i ett helt jourapotek. När doktorn skriver ut recept av den längden måste patienten nog antingen bereda sig för sista smörjelsen eller också ifrågasätta doktors undersökning.

Professor WALTER KORPI är verksam vid Institutet för social forskning, Stockholms universitet.

Jag väljer här det senare alternativet.

Den internationella ekonomiska statistiken är osäker (Korpi [1992, s 45–47, 68–70, 88–92]). I det läget bör man grunda sitt ställningstagande på de mest tillförlitliga och jämförbara uppgifterna. Det centrala produktivetsmåttet blir därför tillverkningsindustrins produktivitet per arbetad timme. Hela ekonomins produktionsförmåga återspeglas bäst av BNP per invånare.¹

"Den svenska produktivitetstillväxten har – oavsett hur vi mäter den – varit långsammare än produktivitetstillväxten i OECD som helhet under hela efterkrigstiden", slår Eklund fast ([1992, s 8], utredningen s 347). Belägg för detta ges dock inte.

Låt oss därför se på det mest jämförbara och tillförlitliga måttet på det här området, alltså utvecklingen av tillverkningsindustrins produktivitet per arbetad timme i tolv OECD-länder 1950–90 (*Tabell 1*).² Under 1950-talet ökade produktiviteten av förklarliga skäl snabbast i de

¹ Av kända skal ar det här dock inte relevant att t ex se på utvecklingen av hela BNP per systersekt eller per timme.

² Av samma skäl som Produktivetsdelegationen använder jag här för Sveriges del data baserade på industristatistiken snarare än på nationalräkenskaper.

Tabell 1 Ökning av tillverkningsindustrins produktivitet per arbetad timme 1950–90 i tolv länder.

	1950–60	1960–73	1973–79	1979–89	1989–90	1984–89
Japan	9,4	10,3	6,3	4,2	3,8	4,7
Belgien	–	6,9	6,1	4,8	–	2,9
Nederländerna	4,8	7,5	5,5	3,4	1,9	2,4
Italien	5,8	6,5	5,8	4,0	3,2	3,1
Frankrike	4,5	6,5	4,7	3,5	1,0	3,9
Sverige	3,5	6,6	2,4	3,2	0,9	2,9
Västtyskland	7,6	5,8	4,3	2,3	3,5	2,2
Danmark	2,8	6,4	4,1	1,1	1,9	–0,2
Storbritannien	2,0	4,2	1,2	4,7	0,8	4,7
Norge	3,4	4,3	2,1	2,5	2,3	2,0
USA	2,0	3,1	2,0	3,4	2,5	3,9
Canada	3,8	4,5	2,1	1,4	2,7	0,3
Medelvärde		6,1	3,9	3,2		2,7
Medelvärde 10 länder*		5,6	3,8	3,1		2,5
Medelvärde 11 länder**		6,0	4,0	3,2		2,7

* Ej Sverige och Japan.

** Ej Sverige.

*Källor: Monthly Labor Review, December 1991 och US Department of Labor.
Sverige: Industristatistiken.*

mest krigshärjade länderna Japan och Västtyskland. I Sverige ökade den ungefär som medelvärdet för de åtta övriga länder för vilka vi har data. Under perioden 1960–73 hade Sverige ungefär samma ökningstakt som medelvärdet för de andra elva länderna och låg närmast Nederländerna, Belgien, Italien, Frankrike, Danmark och Västtyskland.

Efter den första sk oljekrisen 1973 sjönk produktiviteten i alla länder. Den sk överbrygningspolitiken gjorde att Sverige då kom under medelvärdet, på ungefär samma nivå som USA, Canada, Norge och Storbritannien. Under 1980-talet (1979–89) låg den svenska öknings-takten dock återigen vid medelvärdet.

Den internationella konjunktur- nedgången 1990 slog till en början mycket ojämnt. Tack vare den starkt ökade efterfrågan som uppstod i Tyskland efter dess

enande klarade sig de centraleuropeiska länderna först rätt bra. Sveriges produktivitetsoökning minskade dock redan 1989–90 och låg då på ungefär samma nivå som i Frankrike, Storbritannien, Danmark och Nederländerna.

Den avgörande jämförelsen mellan produktivitetens utvecklingen i Sverige och i de andra länderna med den minst osäkra statistiken på området ger alltså inte något stöd för Eklunds påstående om en svensk eftersläpning under hela efterkrigstiden. *Med undantag av överbrygningsåren 1974–77 har den svenska tillverkningsindustrins arbetsproduktivitet fram till 1989 utvecklats i stort sett som genomsnittet för de andra länder om vilka vi har jämförbara data.* Man kan notera att såväl under perioderna 1960–73 som 1979–89 har den svenska produktivitetsoökningen väl kunnat mäta sig med den i Västtyskland (se

också Korpi [1992, kap 4]).

Eklund säger att arbetsproduktiviteten i de andra länderna under perioden efter den första oljekrisen har ökat halvannan gång mer än i Sverige. Eftersom arbetsproduktiviteten i svensk tillverkningsindustri från 1973 till 1989 ökade med 2,9 procent per år borde de övriga ländernas ökning alltså vara av storleksordningen 4,4 procent. Men en kontroll visar att den (ovägda) genomsnittliga ökningen i de elva andra länderna var 3,5 procent. Även med hänsyn taget till osäkerhetsmarginalerna i data framstår Eklunds påstående som en överdrift. Åren 1977–89 var ökningen i Sverige 3,7 procent per år, dvs minst lika hög som i de elva andra länderna, där den i genomsnitt var 3,2 procent per år.

Den svenska tillverkningsindustrins produktivetsnedgång under överbrygningsåren 1974–77 berodde främst på att vi då försökte hålla kvar arbetskraften i företagen i stället för att, som andra europeiska länder, acceptera en kraftigt ökande öppen arbetslöshet. Alltså ger denna nedgång inte något egentligt underlag för Eklunds diagnos och recept.

En av huvudpunkterna i Produktivetsdelegationens betänkande var därför, att den svenska tillverkningsindustrin haft ytterligare en nedgångsperiod under andra hälften av 1980-talet, dvs 1984–89. Existensen av denna andra nedgångsperiod slås fast på upprepade ställen i betänkandet (bl a sidorna 24, 25, 26, 144, 145, 147 och 347) liksom i Eklunds sammanfattning (s 8).

Det enda belägget för påståendet om nedgången 1984–89 som betänkandet presenterat är det diagram över utvecklingen av arbetsproduktiviteten inom tillverkningsindustrin efter 1973 i Sverige och i de elva andra länderna, som Eklund återger i sin artikel.³ I en promemoria som jag efter överenskommelse med Eklund skrev för Produktivetsdelegationen påpekade jag, att den ökande skillnad mellan Sverige och de elva andra länderna man möj-

ligen kunde skönja efter 1984 enbart uppkom genom att Japan ingick i jämförelsegruppen (Korpi [1991]).

Det är allmänt bekant att Japan under efterkrigstiden har haft en mycket snabbare ekonomisk utveckling än alla de andra OECD-länderna. Det går inte att grunda slutsatsen om Sveriges eftersläpning på en jämförelse som enbart bygger på att Japan har växt snabbare än de andra länderna, inklusive Sverige. I ett diagram i min promemoria visade jag, att Sveriges produktivitet efter 1977 enligt då tillgängliga siffror mycket nära följt utvecklingen i de tio andra västländerna.

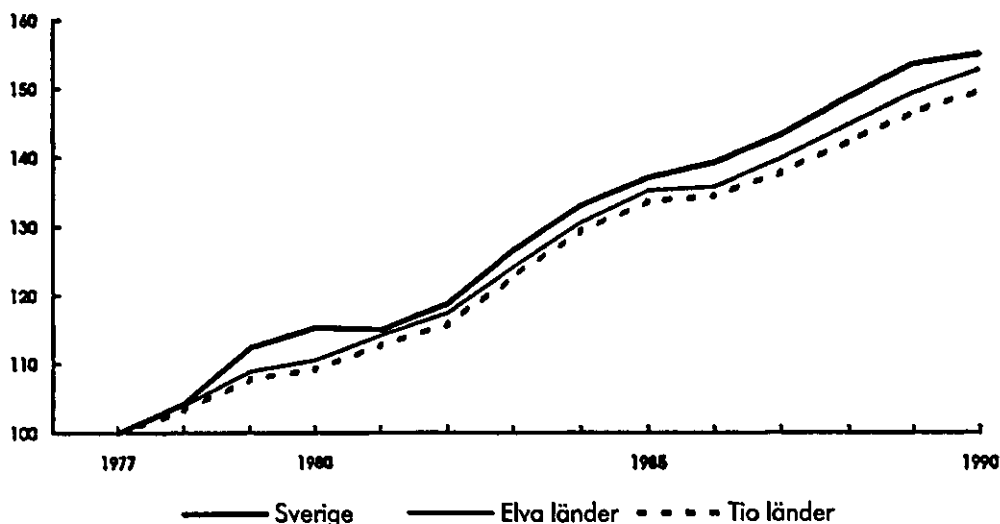
Hösten 1991 reviderades bl a Japans produktivitetssiffror nedåt. Som framgår av *Tabell 1* var produktivetsökningen under 1980-talets senare halva (1984–89) i Sverige 2,9 procent medan medelvärdet för de elva andra länderna (inkl Japan) var 2,7 procent. Att den svenska tillverkningsindustrin under den här perioden inte haft någon i industristatistiken registrerad produktivetsnedgång framgår också, om vi detaljstuderar utvecklingen i Sverige och i de elva andra länderna 1977–90 (*Figur 1*).

Under de år Eklund påstår att den kritiska andra eftersläpningsperioden kom ökade produktiviteten i Sverige lika mycket som genomsnittet för de andra länderna och ungefär lika mycket som i Nederländerna, Belgien, Italien, Västtyskland och Norge men mer än i Canada och Danmark.

Siffrorna ger inte heller belagg för betänkandets beskrivning av utvecklingen efter överbrygningsåren. Där sägs att den svenska produktiviteten återhämtade sig först efter 1982 års devalvering och att "under 1983–85 var den svenska produkti-

³ Siffrorna för Sverige baseras på industristatistiken. Nationalräkenskaperna visade däremot en nedgång under 1980-talets andra halva. Innan det pågående revideringsarbetet vid SCB avslutats måste dock industristatistiken här betraktas som mindre otillförlitlig.

Figur 1 Utveckling av produktiviteten i tillverkningsindustrin per arbetad timme 1977-90 i Sverige och elva resp tio andra länder (1977 = 100).

vitetstillväxten snabbare än i många konkurrentländer" (s 348). Vi ser i *Figur 1* att den svenska återhämtningen kom redan under konjunkturuppgången 1978-80. Som man kunde vänta sig ökade då Sveriges produktivitet snabbare än i de andra länderna. Detta berodde troligen på att vi då åter kunde effektivt sysselsätta den arbetskraft som tidigare "hamstrats" i företagen. Men den här effekten uttömdes rätt snart. Man kunde givetvis inte heller vänta sig att vi mera permanent skulle bevara denna högre ökningstakt. Det viktiga här är i stället att *Sverige efter 1981 har haft ungefär samma ökningstakt som de elva andra länderna.*

De som ivrigt pickar i den internationella statistiken för att selektera fram varje decimal som pekar på en svensk eftersläpning tycks aldrig ha noterat den osäkerhet som häftar vid de här siffrorna. Som jag har visat (Korpi [1992, kap 3 och 4]) leder de fortgående revisionerna av statistiken till mycket betydande förändringar. Årssiffror för tillverkningsindustrins produktivitet per arbetad timme har i en del länder t ex ändrats med upp till tre-fyra procentenheter i de fortlöpande revideringarna. Redan dessa enkla

och grundläggande data om arbetsproduktivitet är alltså mycket osäkra. *Osäkerheten i det statistiska underlaget är så stort att man nog bör avstå från beräkningarna av totalfaktorproduktivitet.* Det vore att gå ännu längre in i de statistiska dimmorna. Seriös forskning kräver att man ser på breda mönster och inte väljer ut enstaka skillnader som kan vara ett resultat av slumpfaktorer.

Sverige liksom andra länder har efter 1973 haft allvarliga ekonomiska problem och har sedan 1990 också drabbats av den internationella lågkonjunkturen. Men det behövs empiriskt förankrade och grundliga analyser av problemen för att vi på ett rationellt sätt skall kunna förstå och angripa dem. Tagna som helhet stöder inte tillgängliga fakta Eklunds påstående att de svenska produktivetsproblemen fram till 1990 har varit svårare än i andra västländer.

Ändå finns det säkert mycket som kan göras för att förbättra produktiviteten i den privata likaväl som i den offentliga sektorn. Produktivitsdelegationen har här gett många tänkvärda förslag till förbättringar. Men förslagets anknypning till fakta är lös. Doktorn som skrev ut recep-

tet tycks ha haft diagnosen klar redan före undersökningen, som därför blivit en ytlig besiktning. Inom läkarvetenskapen skulle detta nog ha föranlett kritik från disciplinnämnden. Varför ställer vi så mycket lägre krav på kvaliteten i faktanalysen när det gäller ekonomiska frågor?

Referenser

Eklund, K, [1992], "Drivkrafter och omvandlingstryck för höjd produktivitet". *Ekono-*

misk Debatt, årg 20, nr 1, s 5–14.

Korpi, W, [1991], "Sveriges produktivitet och tillväxt 1960–1989 i jämförande belysning". PM för Produktivitetsdelegationen. Institutet för social forskning, Stockholms universitet, juni.

Korpi, W, [1992], *Halkar Sverige efter? Sveriges ekonomiska tillväxt 1820–1990 i jämförande belysning*. Carlssons Forlag, Stockholm.

SOU 1991:82, *Drivkrafter för produktivitet och välbefinnande*. Huvudbetänkande från Produktivitetsdelegationen. Allmänna Forlaget, Stockholm.